

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích

Archiv obce Kbelany

1941–1945

Inventář

EL NAD č.: 551

AP č.: 257

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Plasy 2011

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	5
III. Archivní charakteristika archivního fondu	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6
Inventární seznam	8

I. Vývoj původce archivního fondu

Správa nad vesnickým obyvatelstvem spočívala do roku 1850 v rukou vrchnosti. V roce 1848 došlo ke zrušení poddanství, a tím i patrimoniální (vrchnostenské) správy, která pokračovala ve své úřední činnosti ještě po přechodnou dobu do roku 1850. Místo vrchnostenských panství se tak staly základem správy místní obce, a to na základě Stadionova prozatímního obecního zřízení č. 170 ze dne 20. března 1849, které stanovilo jako nejnižší články územní samosprávy obce. Vycházelo se hlavně z josefínských katastrálních obcí, s tím rozdílem, že sídliště se mělo stát buď obcí, anebo součástí obce jako tzv. osada.

V každé obci byly zřízeny dva orgány – obecní výbor (volený na tři roky) a obecní představenstvo. Obecní výbor byl kolegiální orgán, rozhodující většinou hlasů. Měl usnášecí a dozorčí moc a ze svého středu si volil obecní představenstvo, složené z obecního představeného – starosty, jenž prováděl usnesení obecního výboru, a alespoň dvou radních.

Činnost obecní samosprávy byla zahájena v roce 1850, když začaly fungovat i nově zřízené státní politické úřady. Po pádu absolutismu a vydání Říjnového diplomu byl roku 1862 vydán rámcový říšský obecní zákoník, který měl v některých svých ustanoveních přímou platnost, zatímco jiné jeho předpisy byly realizovatelné prostřednictvím zemských prováděcích zákonů. V roce 1863 vešlo v platnost obecní zřízení a řád volební pro Slezsko a v roce 1864 i pro Moravu a Čechy. Tato zřízení se vztahovala na všechny obce s výjimkou statutárních měst a v mnohém navazovala na Stadionovo prozatímní obecní zřízení. Podrobněji rozváděla ustanovení o místní obci a její působnosti (samostatné a přenesené), o osobách v obci, o působení obecního výboru, představenstva, o dohledu nad obcí, o spojení obcí, o hospodářství obecním atd.

Po vzniku ČSR bylo nutné novelizovat ustanovení o volebním řádu i o obecním zřízení, což se stalo zákony č. 75/1919 Sb. a č. 76/1919 Sb. Podle novely stálo v čele obce obecní zastupitelstvo (dřívější obecní výbor), které si ze svého středu volilo obecní radu (dřívější obecní představenstvo), tvořenou starostou a radními. Kromě toho byly v obcích zřizovány obecní komise, z nichž komise finanční a letopisecká byly ustavovány obligatorně, založení jiných komisí záviselo na rozhodnutí zastupitelstva. Nově zavedenou institucí se stal také obecní trestní senát, složený ze starosty a dvou členů obecní rady, který vykonával trestní působnost obce. Pokud zemský úřad rozpustil obecní zastupitelstvo, bylo povinností příslušného okresního úřadu stanovit pro obec přechodný orgán, a to vládního komisaře nebo správní komisi. Mimořádný orgán pak vedl správu obce až do volby nového obecního zastupitelstva. Pravomoce obecní samosprávy však byly po roce 1918 postupně omezovány posilováním vlivu státních úřadů, což pokračovalo i v období existence Protektorátu Čechy a Morava.

V zabraném pohraničí byla územní samospráva prakticky zlikvidována. Ve venkovských obcích vedli správu za plné a výlučné odpovědnosti jmenovaní starostové. Zastupováním starostů pak byli pověřeni tzv. přidělenci. Vedle nich působili ještě obecní radové, kteří zajišťovali styk obecní správy se všemi vrstvami obyvatelstva, a poradci, vykonávající poradní činnost pro starostu. Podstatný vliv na správu obce měl zmocněnec NSDAP, jehož úkolem bylo dohlížet, zda správa obce funguje v souladu s intencemi nacistické strany.

Na základě vládního nařízení č. 4 ze dne 5. května 1945 obecní úřady zanikly a byly nahrazeny místními národními výbory, v obcích s převážně německy mluvícím obyvatelstvem pak dočasně místními správními komisemi.

Kbelany (německy Wellana) leží 6 km severozápadně od Nýřan na stejnojmenném katastrálním území v nadmořské výšce 403 m. Název vsi označoval původně její obyvatele, zvané Kbeli, či osadu lidí Kbelových. Ves je poprvé zmiňována v roce 1239 jako součást

majetku kladrubského kláštera, s nímž pravděpodobně sdílela stejné osudy až do roku 1790, poté byly Kbelany už trvale připojeny ke statku Čeminy a propůjčeny Josefem II. dvornímu radovi Janu svob. pánu Erbenovi. V roce 1840 koupil statek Čeminy Jan Antonín svob. pán Starck, který byl v roce 1850 jeho posledním patrimoniálním držitelem.

V novém územněsprávním členění připadla místní obec Kbelany do kraje Plzeňského, soudního okresu Stříbro v politickém okrese Plzeňském a v letech 1855–1868 do smíšeného politicko-soudního okresu Stříbro. V roce 1868 vznikl politický okres Stříbro, do něhož byly začleněny soudní okresy Touškov, Stod a Stříbro. K přiděleným místům obce patřily dvě menší kolonie dělnických domků, Důl František (Franz-Schacht) a Důl Josef (Joseph-Schacht), a myslivna Harvažov (Harabaska).

Kbelany byly obcí s převážně německým obyvatelstvem. Žili zde hlavně dělníci pracující v nedalekých nýránských a vlkýšských uhelných dolech, ale i drobní zemědělci a živnostníci. Poštovní úřad a telegrafní stanice se nacházely v Horních Sekyřanech. Asi na počátku 90. let 19. století byly Kbelany začleněny k poštovnímu úřadu v Heřmanově Huti a myslivna Harabaska k poštovnímu úřadu v Úlicích. Několik metrů jižně od katastru obce vedla okresní silnice Blatnice – Stříbro a nejbližší železniční stanice se nacházely v Nýřanech na trati Plzeň – Česká Kubice a v Úlicích (stanice Úlice-Plešnice) na trati Plzeň – Cheb.

Obec náležela k obvodu fary v Horních Sekyřanech a děti z Kbelan zde navštěvovaly německou farní školu, doloženou už roku 1790. Někdy kolem poloviny 19. století byly Kbelany přičleněny ke škole v sousedních Hněvnicích, opět s německým vyučovacím jazykem.

Po záboru českého pohraničí se staly Kbelany součástí Říšské župy Sudety, náležely k obvodu vládního prezidenta v Chebu se sídlem v Karlových Varech a spadaly do působnosti landráta ve Stříbře. Podle příručky „*Ortsbuch für den Reichsgau Sudetenland*“ byl v roce 1939 starostou Josef Kulhanek.

Činnost obecního úřadu, z níž se nám ve fondu dochovala pouze kniha evidence výběru daní, byla ukončena v roce 1945 ustavením místní správní komise.

Počet obyvatel a počet domů

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1850	138	neuvedeno
1869	183	27
1880	373	40
1890	395	43
1900	299	38
1910	267	41
1921	283	44
1930	254	54

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Fond Archiv obce Kbelany tvoří archiválie vzniklá z činnosti Obecního úřadu v Kbelanech. Jelikož se dochovala jediná kniha, není možné zjistit, jakým způsobem byla obecní agenda ukládána. Rovněž nevíme, kde se písemná dokumentace nacházela v době fungování obecního úřadu.

V prosinci roku 1955 provedla okresní archivářka B. Lohrová prohlídku a skartaci písemností na Místním národním výboru v Kbelanech a do Okresního archivu ve Stříbře přebrala vedle písemností MNV také knihu evidence výběru daní z let 1941–1945 (tehdy mylně označenou jako likvidační strazza).

Na základě územní reformy (zákon č. 36/1960 Sb.) byla tato kniha v roce 1963 delimitována z Okresního archivu Tachov se sídlem ve Stříbře do Okresního archivu v Plasích (č. přírůstkové 212) a zařazena do fondu MNV Kbelany. Při generální inventuře v roce 2001 byla z tohoto fondu vytríděna a zařazena do nově založeného fondu Archiv obce Kbelany.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Původcem archivního fondu AO Kbelany je Obecní úřad v Kbelanech. Pořádání a inventarizace proběhly na základě metodického pokynu Archivní správy MV (Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce, Archivní správa MV v Praze dne 31. ledna 2000, čj. AS/1-284/2000) a Metodického pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. 3. 2010.

V průběhu inventarizace nebyly vyřazeny žádné písemnosti. Rozsah fondu činí 0,02 bm. Dochovaná kniha evidence výběru daní je psána německy a byla zařazena do II. kategorie. Až na drobná poškození prachem se archiválie v době zpracování fondu nacházela ve vyhovujícím stavu, nevyžadujícím restaurátorský ani konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Fond poskytuje jen minimum informací o činnosti obecního úřadu. Z knihy evidence výběru daní lze získat jen přehled o poplatnících podle jednotlivých čísel popisných v letech 1941–1945.

IV. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Fond Archiv obce Kbelany uspořádala Kateřina Nová a Zuzana Kliková. Inventář zpracovala Zuzana Kliková v září 2010 a čistopis zhotovila v březnu 2011 ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

V Plasích 23. 3. 2011

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Seznam použitých pramenů a literatury

- Bukačová, I. – Fák, J. a kol. *Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce č. 7*. Plzeň, 1997.
- Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis Archidioeceseos Pragenae*. Praha, 1860.
- Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland*. Warnsdorf, 1941.
- Dundera, J. A. *Království české statisticky-polohopisně popsané. I. díl – Kraj plzeňský*. Praha, 1845.
- Edl, J. Přehled změn v územní reorganizaci politické správy v letech 1928–1948. *Paginae historiae* 14, 2006, Praha, s. 485–545.
- Flögel, J. *Praktická příručka pro obecní a okresní funkcionáře*. Praha, 1933.
- Herzig, A. *Die Gemeinden des Landkreises Mies*. Dinkelsbühl, 1975.
- Hledíková, Z. – Janák, J. – Dobeš, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Jihlava, 2005.
- Chytil, A. *Chytilův místopis Československé republiky*. Praha, 1931.
- Kotyška, V. *Úplný místopisný slovník Království českého*. Praha, 1895.
- Nováková, B. a kol. *Zeměpisný lexikon ČR. Obce a sídla A–L*. Praha, 1991.
- Ortsbuch für den Reichsgau Sudetenland*. Haida, 1939.
- Palacký, F. *Podrobný popis Království českého*. Praha, 1848.
- Profous, A. *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. I. díl – CH–L*. Praha, 1949.
- Reichsgesetzblatt*, 1849.
- Reichsgesetzblatt*, 1862, Teil IV., (Nr. 13, 5. 3.).
- Reichsgesetzblatt*, 1868, (částka XLI., 18. 6.).
- Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970*. Praha, 1970.
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1919 (částka 16., 31. 1. a 7. 2.).
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1945 (částka 3., 5. 5.).
- Schreier, P. *Zrození železnic v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 2004.
- Schwarz, F. *Výklad zákona obecního: zřízení obecní a řád volení v obcích*. Praha, 1898.

- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1872.
- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1886.
- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1893.
- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1907.
- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1913.
- Sommer, G. J. *Das Königreich Böhmen, 6. Band Pilsner Kreis.* Praha, 1838.
- Statistický lexikon obcí v Čechách.* Praha, 1924.
- Statistický lexikon obcí v Zemi české.* Praha, 1934.
- Státní oblastní archiv v Plzni: průvodce po archivních fondech – sv. 3.* Praha, 1976.
- Státní oblastní archiv v Plzni: průvodce po archivních fondech – sv. 4.* Praha, 1975.
- Tereziánský katastr český.* Praha, 1964.
- Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen.* Prag, 1861.
- Vrbata, J. Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938–1945. *Sborník archivních prací*, 1962, roč. 7, č. 2, s. 45–87.
- Zákoník říšský pro království a země v radě říšské zastoupené*, 1902 (částka XCII., 17. 9.).
- Zákony a nařízení pro Království české*, 1864 (částka 2., 16. 4.).
- Zevrubný popis rozdělení země Království českého.* Praha, 1854.

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
Knihy			
1	Kniha evidence výběru daní	1941–1945	K 1

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Kbelany
Značka fondu:	AO Kbelany
Časový rozsah:	1941–1945
Počet evidenčních jednotek:	1 (1 úřední kniha)
Počet inventárních jednotek:	1
Rozsah v bm:	0,02
Stav ke dni:	23. 3. 2011
Zpracovatelé archivního fondu:	Kateřina Nová, Zuzana Kliková
Zpracovatel archivní pomůcky:	Zuzana Kliková
Počet stran:	10
Počet exemplářů:	4
Schválila:	Martina Matušková

dne 23. 3. 2011 – č. j. SOAP/060-170/2011